

مرکز آمار متولی شود

چیزی برای توقف طرح‌های علمی جون «پیمایش ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان» ناراحت است و از خلاصه اطلاعاتی در حوزه علم و عمل... اوت�کسیلات خود را در رشته جامعه‌شناسی دانشگاه تهران به اتمام رسانده است. گودرزی سایه‌پژوهش درباره تحولات فرهنگی ایران در سه دهه ۱۳۸۳-۱۳۵۳، پیمایش ملی در مناطق شهری و روستایی^۱ استان گشود، بررسی اقتصاد خانوار روستایی در منطقه زلزله‌زده رودبار و منجیل، گرایش‌ها، رفتارها و آگاهی‌های مردم سیستان و بلوچستان، رفتار کتابخوانی ساکنان تهران، بررسی تحولات ساختاری بازار کار ایران، بررسی ویژگی‌های شوراهای روستایی در ۹ استان گشود، بررسی عوامل مؤثر بر جذب متخصصان ایرانی خارج از کشور، بررسی روندهای تحولات جمعیتی و فرایندی‌های تشکیل سرمایه در ایران، اداره کل سیاست استانداری تهران و... را در کارنامه فعالیت‌های پژوهشی خود دارد.

لیلا ابراهیمیان: با اینکه سایه‌پژوهی تحقیقات اجتماعی در ایران عمری ۴۰ ساله دارد، شاید توقيت پژوهش ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان نموده بازی از بی‌توجهی سیاست‌مداران به علم و بی‌پاوری آنها به نتیجه علم باشد. محسن گودرزی، جاعه‌پژوهی‌ساز، در این پاره‌می‌گوید: «ملی برای توصیف موقعیت اجتماعی و فرهنگی، ایران داده‌هایی که وضعیت این منغیرها را در سطح کشور به دست دهد و امکان مطالعه تغییرات آن را در طول زمان فراهم کند، نداشته‌یم» او تأکید دارد هنوز این داده‌های ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان «موج دوم»، پیمایش «تحولات فرهنگی ایرانیان موج سوم» است و امروز شاید بیشتر از هر

آینده‌نگری در دهه ۵۰

در سال ۱۳۵۳

مطالعاتی با عنوان

«طرح آینده‌نگری

جامعه ایران» برای

رادیو و تلویزیون

اتخام شد

مرحوم اسدی با

استفاده از اطلاعات

نظرسنجی‌ها

چندین مقاله

نوشت و این

پرسش‌مهم را

پیش‌کشید که

فرایند شتابانی

توسعه‌اقتصادی

چه تلاطم‌هایی را

در بخش فرهنگی

و به ویژه در روح

ایرانی ایجاد کرده

است. دکتر اسدی

در سال ۱۳۵۸

نظرسنجی عمومی

را در تهران تکرار

می‌کند و لی به دلیل

فضای ملتهب بعد

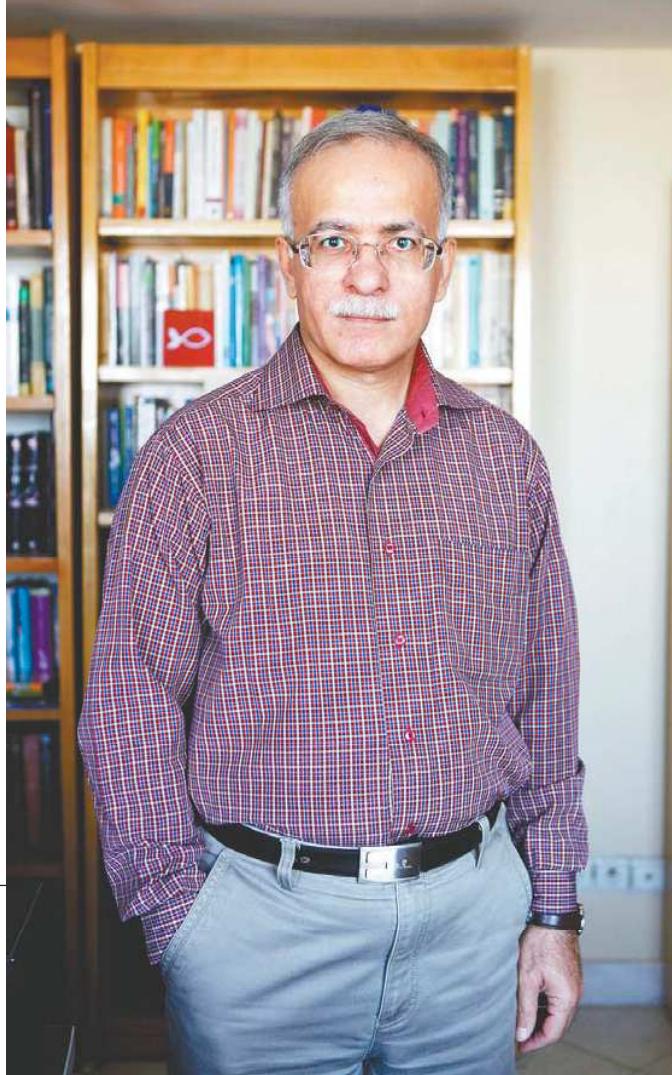
از اقبال، این کار

به صورت ناقص

انجام می‌شود

◀ آقای دکتر اگر موافق باشید بحث مان را با سایه‌پژوهی پیمایش ارزش‌ها و نگرش‌ها شروع کنیم. این پیمایش از کجا شروع شد و چه شد که به فکر انجام این پیمایش افتادید؟

در ایران پیشینه مطالعه گرایش‌ها و رفتارهای مردم به روش پیمایشی به سال‌های دهه ۱۳۵۰ باز می‌گردد در سال ۱۳۵۳ مطالعاتی با عنوان «طرح آینده‌نگری جامعه ایران» برای رادیو و تلویزیون انجام شد. این طرح شامل چندین پژوهش بود از جمله نظرخواهی از مردم در مورد مسائل اجتماعی و فرهنگی، در این پیمایش، گرایش‌هایی چون رضایت از زندگی، اعتماد، ارزش‌های خانوادگی و رفتارهای دینی سنجیده شد. علاوه بر آن، مطالعه‌ای هم با روش دلفی از نخبگان و جوانان درباره توسعه فرهنگی اجتماعی و روند تحولات جامعه ایران انجام شد. شناخت طرح آینده‌نگری بسیار مهم است زیرا شیوه انجام و طرحی آن هنوز هم حاوی درس‌های جالی است. به دو خصوصیت این طرح که در طرح‌های ملی هم ادامه یافت، لشاره می‌کنم، یکی پرولماتیک تحقیق (مسئله اصلی) و دومی نحوه سازماندهی تحقیقات. طرح «آینده‌نگری» مجموعه طرح‌های تحقیقاتی است که درونمایه همه آنها شناخت آینده است. بنیان مفهومی این طرح، طبق نوشتۀ مهایی که در دست ماست

کنما

ملحقنده
سیاسی و فرهنگی
آن و آذر ۱۳۹۳

توجه تحقیق ۷۰۵۵ به آگاهی

در اواسط دهه ۱۳۷۰ آقای دکتر منوچهر محسنی که از همکاران اصلی دکتر اسدی در پیمایش سال ۱۳۵۶ منشتر می‌شود. علاوه بر

تکرار شود. استمرار و مجموعه‌ای بودن خصوصیت مهم دیگر آن است. نتایج نظرسنجی از مردم با تأخیر در سال ۱۳۵۶ منتشر می‌شود. علاوه بر

خود طرح، فعالیت‌های دیگری هم حول وحش آن انجام گرفت: از جمله همایش معروف شیراز که طرح آینده‌نگری برگزار کرد. مرحوم اسدی با

استفاده از اطلاعات نظرسنجی‌ها چندین مقاله نوشت و این پرسش مهم را پیش کشید که فرایند شتابان توسعه اقتصادی چه تلاطم‌هایی را در

بخش فرهنگی و به ویژه در روح ایرانی ایجاد کرده است. دکتر اسدی در سال ۱۳۵۸ نظرسنجی

عمومی را در تهران تکرار می‌کند ولی به دلیل فضای ملتهب بعد از انقلاب، این کار به صورت ناقص انجام می‌شود. ولی به نظر گزارش جالبی

است. این آخرین محصلوی است که از طرح «آینده‌نگری» منتشر می‌شود. ظاهراً بعد این سناد تحقیق همراه با انتقال پژوهشکده علوم ارتباطی و

توسعه به پژوهشگاه علوم انسانی منتقل می‌شود و فعالیت‌این طرح به پایان میرسد.

◀ پژوهشگاه مطالعات نظرسنجی علوم انسانی قبل از انقلاب تأسیس شده بود؟ نه بعد از انقلاب تأسیس شد. مجموعه موسسات تحقیقاتی ذیل مجموعه بزرگتری انسجام پیدا می‌کنند. به نظر می‌رسد در جریان این جابجایی، بخشی از آثار و گزارش‌ها از دست

ولی در تحقیق سال ۱۳۷۴ هم سازمان سفارش دهنده تغییر کرده بود و هم پرسش‌ها متفاوت شده بودند. تفاوت دیگر به امکانات در اختیار برمی‌گردد. تحقیق دکتر محسنی در ۵ استان و ۱۵ شهر انجام می‌شود ولی تحقیق مرحوم دکتر اسدی در شهرها و روستاهان انجام می‌شود. امکاناتی که در اختیار دکتر محسنی قرار گرفت بسیار کمتر و محدودتر بود.

◀ آقای دکتر! وقتی مطالعه آگاهی‌ها و گرایش‌ها در دستور کار قرار می‌گیرد، آیا مقاومت‌هایی در جامعه برای این نوع کارها وجود داشت یا اینکه از آن استقبال شد؟

زمانی که دکتر محسنی این کار را پیشنهاد داد، برخی از جامعه‌شناسان و مدیران فرهنگی در انجام این نوع کارها تردید داشتند و مخالفت می‌کردند. بخشی از جامعه علمی و دانشکاهی نگاه مثبتی به تحقیقات کی نداشتند، کما اینکه هنوز هم ندارند. برخی هم اعتقاد داشتند که فرهنگ اساساً قابل انداده‌گیری نیست. همین مناقشات، تضمیم‌گیری درباره این تحقیق را دشوار کرده بود. شورای فرهنگ برای تضمیم‌گیری درباره اینکه چنین تحقیقی را نجات دهد یا نه، کمیسیونی را تشکیل داد که از چهارم‌های سیاسی تا علمی در آن حضور داشتند. مخالفت‌های شدید ابراز شد. دکتر محسنی در مقدمه این تحقیق به تلویح‌ها این نکته لشانه می‌کند و از کسانی که سهمی در پیشبرد این ایده داشتند، تشکر می‌کند. به هر حال، با اصرار و پشتکار دکتر محسنی، این کار انجام می‌شود باید اذعان کرد که انجام پیمایش‌های عمومی در سال‌های بعد از انقلاب، مرحوم تلاش ایشان برای معرفی مواباهه این نوع تحقیقات به جامعه است و اصرار در انجام آن است.

◀ این نفاوت‌هایی که بین دو تحقیق

اشارة کردید در چه چیزی ریشه دارد؟ من فکر می‌کنم که نوع نظام پرسش یا پروتکل‌ای تحقیق تفاوت پیدا کرده بود قبل از پرسش این بود که رادیو و تلویزیون در فرایند توسعه چه نقشی باید اینکا کند اما زمانی که شورای فرهنگ عمومی متولی این کار شد، دغدغه مربوط به بارهای عمومی و رفتارهای مردم در مرکز توجه قرار گرفت. ضمن اینکه نظرسنجی‌های صدا و سیما گسترش پیدا کرده بود و به صورت مرتب درباره برنامه‌های سازمان نظرسنجی می‌کرد. لذا ضرورتی وجود نداشت که در نظرسنجی فراگیر به صورت تفصیلی به این نوع مفاهیم پرداخته شود. ◀ کمی درباره ضرورت انجام این پیمایش‌ها بعد از انقلاب بگویید. جرا

می‌رود. مثلاً هیچ رد پایی از ادله‌ای تحقیق در دست نیست در وضعیت آن سال‌ها کل علوم اجتماعی درگیر مساله بودن و نبودن است و در این شرایط زمینه‌ای برای انجام این نوع تحقیقات فراگیر وجود ندارد. با اینکه دکتر اسدی در سال‌های ۱۳۷۱ تا ۱۳۶۱ مدیر پژوهشکده علوم ارتباطی و توسعه ایران است ولی فضای اجتماعی سیاسی برای تداوم این تحقیق مساعد نیست. در هر حال، همه شرایط است به دست هم می‌دهند و کار متوقف می‌شود.

◀ بعد از سال ۱۳۵۸ این کار کاملاً متوقف می‌شود؟ بله. طرح آینده‌نگری متوقف می‌شود و دکتر اسدی هم در سال ۱۳۷۰ فوت می‌کند. ولی در اواسط دهه ۱۳۷۰ آقای دکتر منوچهر محسنی که از همکاران اصلی دکتر اسدی در پیمایش سال ۱۳۵۳ بود، پیشنهاد انجام پیمایش مشابه را به شورای فرهنگ عمومی ارائه می‌کند. تحقیق ایشان با تحقیق سال ۱۳۵۳ اشتراکات و تفاوت‌هایی دارد. دکتر محسنی این تحقیق را در تحقیق دکتر محسنی پیشتر ممکن است دو میان ویژگی این است که طرح «آینده‌نگری» یک تحقیق و یک بار برای همیشه نبوده است. این تحقیق مجموعه‌ای از تحقیقات به هم مرتبط بازیابی این تحقیق، شناخت پروپلماتیک تحقیق بسیار مهم است در غیر این صورت تقلیل دهیم. این طرح را به چند پژوهه تحقیقاتی تقلیل دهیم. دو میان ویژگی این است که طرح «آینده‌نگری» یک تحقیق و یک بار برای همیشه نبوده است.

آنکه می‌تواند در کاهش این ناموزونی ایفا کند و در جهت توسعه کشور عمل کند. از این جهت، طرح به مطالعه حوزه فرهنگ مرتبط می‌شود. لذا این مطالعه با این منطق شکل گرفت. در شناخت و ارزیابی این تحقیق، شناخت پروپلماتیک تحقیق بسیار مهم است در غیر این صورت ممکن است این طرح را به چند پژوهه تحقیقاتی تقلیل دهیم. دو میان ویژگی این است که طرح «آینده‌نگری» یک تحقیق و یک بار برای همیشه نبوده است. این تحقیق مجموعه‌ای از تحقیقات به هم مرتبط بازیابی این تحقیق، شناخت پروپلماتیک تحقیق بسیار مهم است در غیر این صورت تقلیل دهیم. دو میان ویژگی این است که طرح «آینده‌نگری» یک تحقیق و یک بار برای همیشه نبوده است.

يعني «طرح
صرف کالاهای
فرهنگی در شهرها
و روستاهای هر
کدام در دو موج
انجام شد. «طرح
فضای فرهنگی»
بامدیریت دکتر
علی انتظاری در
یک موج انجام
شد زیرا حجم کار
آماری در این طرح
و سیع تراز دو طرح
دیگر بود و سازمان
بزرگتری داشت.
مسئلوبت اجرای
«طرح ارزشها
و نگرشها» هم
بر عهده من بود

تحقیقات را بر عهده داشت.
◀ این طرحها زیر نظر پژوهشگاه انجام
می شد؟

نه، مستقل انجام می شد. اینها سه طرحی
بودند که هر کدام مدیر علمی خود را داشتند و
در تضمیم گیری علمی استقلال داشتند. ولی در
سیاستهای کلان از سیاستهای دفتر طرحهای
ملی تعیین کردند. از جایی به بعد تضمیم
گرفته شد که این طرحها به هم مرتبط شوند و
سیاستگذاری واحدی برای اینها صورت گیرد.
البته از ابتداء هم این نکته مورد توجه بود نگاه
منظمهای از اول پشت این کار بود و این منظمه
بعدها در کارهای دیگر ادامه یافت. دفتر طرحهای
ملی در سال ۱۳۸۱-۱۳۸۰ ۱۳۸۱ شکل گرفت. الان
تاریخ دقیق آن را به یاد ندارم. هنوز زیرساختهای
لازم برای انجام تحقیقات ملی شکل نگرفته بود
مثلاً سازمان گردآوری اطلاعات در سطح مناطق
کشور وجود نداشت. وظیفه دفتر طرحهای ملی
فراموش کردن این زیرساختها بود. یکی دیگر از
وظایف دفتر طرحهای ملی، انجام تحقیقات کیفی
در تکمیل تحقیقات کمی بود. وظایف متعددی بر
عهده دفتر بود که الان مجال تفصیل آن وجود
ندارد. همه این کارها به صورت مستقل زیر نظر
دفتر انجام می شد. پژوهشگاه فرهنگی، هنر و
رسانه در انجام این تحقیقات وظیفه نداشت.
در دولت نهم بود که پژوهشگاه وارد این کار شد.
البته تا جایی که می دانم کاری صورت نگرفت و
پیمایش های ملی متوقف شدند.

◀ چرا این اتفاق افتاد؟

دفتر طرحهای ملی منحل شده بود و به نظر
می رسید دیگر اتفاقی به این نوع تحقیقات وجود
نداشت. بحثهای زیادی مطرح کردن که کدام
شخص را باید از این ایده در همان سالهای اول دهه ۱۳۷۰ مطرح شده
بود، و هیچ گاه هم به نتیجه نرسید. تصور من این
است که کسانی که قرار بود این تحقیقات را انجام
دهند، از پیشینه کار اطلاعی نداشتند. مثلاً دکتر
می کرند که سیاستگذاری این تحقیقات تابع
سیلیقهای شخصی است. در حالی که مطابق
قانون برname سوم این تحقیقات زیر نظر شورای عالی
انقلاب فرهنگی و شورای فرهنگ عمومی انجام
می شد. ترکیب شورای سیاستگذاری پیمایشها
را شورای فرهنگ عمومی تسویه کرده بود
شخصهای و مفاهیم در شورا به تصویب می رسید
و سیاری از موارد دیگر، البته معیارهای علمی
و روش شناسی و به طور کلی مباحث علمی بر
عهده محقق بود ولی سیاستهای کلان تحقیق بر
عهده شورای فرهنگ عمومی بود گزارش تحقیق
ملی «هم وظیفه هماهنگی و انسجام دادن به این

ارشاد انتظار می رود از یک طرف راجع به تغییر
نگرشها و اصلاح فرهنگ عمومی تلاش کند و
از طرف دیگر برای کالاهای و محصولات و کالاهای
فرهنگی سیاستگذاری کند. برای همین باید
برنامه بزرگتری بداند که چه نیروی انسانی و
کدام زیرساختها و فضاهای کالبدی، تجهیزات
و امکانات را در اختیار دارد. بر این اساس، سه
طرح پژوهشی شکل گرفت که داده های مورد
نیاز در هر کدام از این سه حوزه را تولید کند.
یکی طرح جامع امارگیری فضاهای فرهنگی که
میزان سرمایه انسانی و فیزیکی و امکانات کالبدی
را مشخص می کرد. این کار با مدیریت علمی آقای
دکتر علی انتظاری، انجام شد و تابیغ آن با عنوان
«فضاهای فرهنگی ایران» انتشار یافت. پژوهش
دیگر، مطالعه مصرف کالاهای فرهنگی است که
صرف فرهنگی در شهرها را آقای دکتر احمد
رجبارزاده و مصرف فرهنگی روستاهای ارسباران
سعید معیدفر انجام دادند. بحث دیگر این بود که
مردم راجع به ارزش ها و نگرش ها چگونه فکر
می کنند. برای فراهم کردن اطلاعات در این مورد
هم طرح پیمایش ارزش ها و نگرش ها شکل گرفت
که موج اول این پیمایش را آقای عبدالعلی رضایی
انجام دادند و موج های بعدی را من انجام دادم.
◀ هر سه طرحها به طور همزمان شروع
شدند؟

بله، تقریباً البته طرح مصرف فرهنگی در
سالهای قیل در جند شهر به صورت نمونه اجرا
شده بود. طبق قانون برنامه سوم توسعه، قرار بود
این تحقیقات در مقاطع زمانی معین تکرار شود
آقای مسجدجامعی برای استمرار این کارها اصرار
داشت که انجام این تحقیقات به عنوان تکلیف
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی وارد برنامه شود.
به نظر من تمهد خیلی خوبی بود و علاوه بر آن
که اهمیت این تحقیقات را نشان می داد به نهادی
شندن آن هم کمک می کرد. حتی اصرار داشت این
کارهای زیر نظر ارشاد باکه با سیاستگذاری شورای
فرهنگ عمومی پیش برود زیرا مشارکت دیگران
را در این کار فراهم کرد و کار به معنای دقیق
«ملی» شد. قرار بود که این کارها در مقطع زمانی
دو ساله یا یک ساله انجام شود کار دکتر جبارزاده
یعنی «طرح مصرف کالاهای فرهنگی در شهرها
و روستاهای هم» در دو موج انجام شد. «طرح
فضای فرهنگی» با مدیریت دکتر علی انتظاری
در یک موج انجام شد زیرا حجم کار امیاری در
این طرح وسیع تراز دو طرح دیگر بود و سازمان
بزرگتری داشت. مسئلوبت اجرای «طرح ارزشها
و نگرشها» هم بر عهده من بود. پیمایش ارزشها
و گرایشها سه بار انجام شد. دفتر «طرحهای
ملی» هم وظیفه هماهنگی و انسجام دادن به این

پیمایش اینقدر مهم شد؟

گزارش تحقیق دکتر محسنی در سال ۱۳۷۵
 منتشر می شود در نظر داشته باشید که با فاصله
چند ماه بعد اتفاق دوم خرداد ۱۳۷۶ روی
می دهد. همانطور که از ریسیس جمهور جدید انتظار
می رفت برای اقتصاد طرح و رویکردی متفاوت در
بیش گیرد در حوزه فرهنگ نیز چنین انتظاری
بود. مسئله فرهنگ به دلیل مباحث مطرح شده
در رقابت های اقتصادی به یکی از مسائل اصلی
کشور تبدیل شده بود. دو دیدگاه در مورد فرهنگ
مطرح بود یکی دیدگاهی که بر انتخاب فردی
و تکثر تاکید داشت و دیگری دیدگاهی که بر
مدیریت و انسجام تکیه می کرد. در آن زمان،
طرحی با عنوان «ساماندهی اقتصادی» مطرح
شد که هدفش طرح و رویکردی متفاوت در اقتصاد
بود. همین انتظار در حوزه فرهنگ هم شکل
گرفت. سینیاری با عنوان «ساماندهی فرهنگی»
شکل گرفت که بعداً مجموعه مقالات آن در
کتابی با عنوان «فرهنگ، سیاست و توسعه در
ایران» منتشر شد. برخلاف مسائل اقتصادی که
تکلیف شان نسبتاً مشخص بود، یعنی هم متغیرها
واضح بودند و هم درباره آن داده های پیشتری
وجود داشت در حوزه فرهنگ اینگونه بود. در
مسائل فرهنگی، اختلافات و منازعاتی داشتیم که
حل نشده بود مثلاً دولت چه نقشی می تواند در
حوزه فرهنگ داشته باشد و آیا دولت باید در تولید
محتوای فرهنگی وارد شود یا باید در زیر ساخت
فرهنگی فعال باشد و به محتوا کاری نداشته باشد.
لازم بود درباره این پرسش ها، بحث های روشن تر
و صریح تری انجام شود. اختلاف دیدگاه رانمی شد
نادیده گرفت. در سال ۱۳۷۷ این سینیار برگزار
شد. ترکیب سخنرانان این سینیار یگانه است.
الان نمونه ای را در ذهن ندارم که افرادی با این
دیدگاه های متعدد در کتاب هم در سینیاری با هم
بحث کرده باشند. نتیجه این بحث ها منجر به این
شد که انگار در حوزه فرهنگ ما هیچ اطلاعات
بنیادین نداریم که بتوانیم با اتسکا به آن، درباره
فرهنگ بزرگتری اجرای فرهنگی کنیم. بر این
مبنا، تحلیلی انجام شد که برنامه بزرگتری
باید به سه عرصه توجه کند: یک اینکه انتظار
می رود برای ارزشها و گرایشها پیمایش
یعنی همان وظایفی که ارشاد به عنوان مسئول
شورای فرهنگ عمومی بر عهده دارد. به نظر
من لفظ ارشاد در اسم وزارت خانه ناظر به این
وجه از مسئولیت آن است. دوم اینکه مسئولیت
برنامه بزرگتری و مدیریت کالاهای فرهنگی مثل
فیلم، مطبوعات، موسیقی و کتاب را بر عهده
دارد. عنوان فرهنگ در اسم وزارت خانه هم ناظر
به این وجه است. پس از جایگاه وزارت فرهنگ و

و هم به شورای عالی انقلاب فرهنگی. برای من تعجب اور بود کسانی که درباره پیمایش‌ها نظر می‌دادند از این پیشینه و شکل سازمانی کار اطلاعی نداشتند.

▶ پیمایش ارزش‌ها و نگرش‌ها در دو موج انجام شد؟

برای اینکه پاسخ این سوال را بدهم، باید

مقسمهای را عرض کنم. موج دوم پیمایش ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان در سال ۱۳۸۱ انجام شد.

پیش از اجرای موج دوم ارزیابی‌های مختلفی انجام شد که در گزارش مستندات این تحقیق در چند صفحه منتشر شد. از جمله این نظر ارائه شد که برخی از متغیرها در فاصله دو سال تغییر

چندانی نمی‌کنند. از طرف دیگر، انتظار نداریم در سطح مراکز استان و نسبت‌باشان با هم واریانس

زیادی در این فاصله زمانی ایجاد شود. در موج اول، حجم نمونه ۱۸ هزار نفر بود زیرا قصد تعیین

نتایج به سطح مراکز استان‌ها وجود داشت. انجام

طرح در چنین نمونه بزرگی در فاصله زمانی دو سال ضرورت نداشت و یک نمونه قابل تعیین به

سطح ملی کافیست می‌کرد. این نمونه بزرگ هم احتمال خطا را فرازیش می‌داد و هم هزینه‌ها را

برای همین راه دیگری را در پیش گرفتیم. دو اینکه در

داشتیم یکی استفاده از پرسشنامه‌ای چرخشی و دیگری انتخاب نمونه ملی و تکرار تحقیق در

مقاطع زمانی کوتاه‌تر. تصمیم گرفتیم از نمونه بزرگ در مقاطعه ۵ ساله استفاده کنیم. این جای

بحد درباره ریزه‌کاری‌های تخصصی نیست و از

شرح شیوه کار پرسشنامه‌ای چرخشی و نکات دیگر می‌گذرد. در هر حال، پیمایش سال ۱۳۸۱

با این منطق انجام شد. بخشی از این سوالات که

تغییراتش زیاد نبود براساس مصوبات شورای فرهنگ عمومی جای خود را به متغیرهای دیگری که مورد حساسیت شورای فرهنگی بود، داد و این

پرسشنامه در مقایسه با پرسشنامه اول تغییراتی کرد اما این تفاوت‌ها ناشی از تغییر نیست بلکه

بخشی از بدنه پرسشنامه هم چنان قابل مقایسه با

موج اول است. در همان زمان این ایده را مطرح کردیم که خوب است با توجه به نزدیک شدن به

سال ۱۳۸۲، یک بار دیگر پیمایش مرحوم دکتر اسدی را تکرار کنیم. با فرض اینکه سی سال

از این تاریخ گذشته است و تکرار آن می‌تواند

تغییرات این سی سال را نشان دهد. این پیشنهاد در شورای فرهنگ عمومی مطرح و تصویب شد.

اگر می‌خواستیم موج سوم پیمایش ارزش‌ها و نگرش‌ها را انجام دهیم، باید از تکرار این تحقیق

صرف نظر می‌کردیم. امکان و متابع کافی برای انجام دو پیمایش همزمان را نداشتیم در نتیجه،

تصمیم گرفتیم به جای موج سوم، طرح پیمایش

اطلاعات، مجموعه‌ای از بحث‌های متداول‌یک داشتیم که گروه ترجمه‌ای شکل گرفت که متن اصلی این حوزه را ترجمه کند. خوشبختانه برخی از این ترجمه‌ها منتشر شدند و الان در سترس عموم است. این کتاب‌ها از مجموعه روش‌شناسی SAGE انتخاب شده بودند که ناشر معتبری در زمینه روش‌شناسی است.

◀ دفتر طرح‌های ملی، گزارش تحلیلی از پیمایش‌های از اهم کار کرد؟

فرایند تولید و پردازش اطلاعات زمان‌بر بود. اگر می‌خواستیم به شیوه متعارف، گزارش‌های تحلیلی را منتشر کنیم، زمان بیشتری می‌گرفت. از طرف دیگر، مخاطبان بالقوه حوصله زیادی تمایل برای خواندن گزارش‌های تفصیلی نداشتند. با این ملاحظات، از افراد مختلفی دعوت کردیم که در کار نوشتمن گزارش‌های توصیفی و تحلیلی کمک کنند. تعدادی از گزارش‌های دفتر در این قالب ارائه شد. چون تحلیل داده‌های پیمایش ارزش‌ها و نگرش‌ها را استفاده کنیم، این کار پیچیده بود و نمونه‌گیری ما تغییر پیدا کرد و در داشت، کارگاه تحلیل پیمایش زیرنظر دکتر کاشی شکل گرفت که در این کارگاه سراج زاده، ابازی، عبدالحکم کاظمی‌پور، ریاضی و موسی‌زاده و بنده حضور داشتم. فکر کنم حدود ۸ جلد به عنوان کارگاه تحلیل یافته‌های پیمایش منتشر شد. این‌ها بخشی از کارهایی بود که انجام می‌دادیم، الان همه آنها را در ذهن ندارم.

◀ در نشست خبری بژوهشگاه برای رونمایی از موج سوم طرح ارزش‌ها و نگرش‌ها عنوان شد که این طرح از سال ۱۳۸۲ امتوافق شده است.

این حرف انتبه است. طرح در سال ۱۳۸۲ نه تنها متوافق نشده بلکه تا سال ۱۳۸۴ ادامه داشت. به مواردی از کارهای اشارة کردم که در سال‌های مختلف از ۱۳۷۹ تا ۱۳۸۴ انجام شد. برای نمونه پیمایش تحویل فرهنگی در سال ۱۳۸۳ آغاز شد و کارهای آن تا سال ۱۳۸۴ ادامه یافت.

◀ آقای دکتر آتاچه‌انداز از بحث‌های این بژوهش‌ها در عمل برای سیاست‌گذاری فرهنگی و برنامه‌ریزی‌های فرهنگی استفاده شد؟

این بژوهش بسیار جوان بود و عمر خیلی کمی داشت. فکر کنم پتوانیم تعبیر عمر را به کار ببریم زیرا چند سالی زنده بود و بعد هم متوقف شد. در کشورهای غربی چنین تحقیقاتی به صورت سالانه انجام می‌شود در کشورهای دیگر نیز که و بیش این نوع پیمایش‌ها رو به رشد است. وقتی این پژوهش‌ها به صورت منظم انجام می‌شود می‌توان تغییر گرایش‌ها را با دقت رصد کرد. همیت این تحقیقات به تکرار و استمرار آن است. بسیاری

«تحولات فرهنگی ایرانیان» را اجرا کنیم، نامی که به تکرار تحقیق سال ۱۳۵۳ داده بودیم، با این حال، ایده پرسشنامه چرخشی را به صورتی خاص در این تحقیق به کار گرفتیم. تحقیق سال ۱۳۵۳ را مبنیاً قرار دادیم و پرسشنامه‌ای از تحقیق سال ۱۳۷۴، یعنی کار دکتر محسنی را به آن اضافه کردیم، به این ترتیب با داده‌های به دست آمده می‌توان تغییرات سه‌دهه یعنی از ۱۳۵۳ تا ۱۳۸۲ را نشان دهد. اگر آن را با سال مقایسه کنیم،

تقریباً نتایجی ای دهه را نشان می‌دهد. پس می‌توان گفت این کار موج سوم تحقیق دکتر اسدی و دکتر محسنی است. در عین حال، برای اینکه بتوانیم مقایسه‌ای بین یافته‌های ارزش‌ها و نگرش‌ها با تحقیقات سال ۱۳۵۳ و ۱۳۷۴ داشته باشیم، برخی از مفاهیم موج اول و دوم را نیز سنجیدیم. اینجاهم می‌توانیم مسماحتاً تعبیر موج سوم اینجاهم می‌توانیم به شیوه افزایش نیاز به این نوع تحلیل‌ها پیچیده بود و نمونه‌گیری ما تغییر پیدا کرد و در شهرها و روستاهای جنم نمونه افزایش یافت. کار گردآوری اطلاعات در نیمه دوم سال ۱۳۸۳ آغاز شد و تا به مراحل بعدی بررسیم شد سال ۱۳۸۴. دولت تغییر کرد و این کارها متوقف شد. وزارت ارشاد نمایی برای ادامه کار ابراز نکرد. این کار متوقف نماند و سازمان تبلیغات اسلامی چون گزه شورای سیاست‌گذاری طرح‌های ملی بود، برای انتشار گزارش‌های تحقیق اعلام آمادگی کرد. در اینجاهم می‌توانیم راه دیگری را در پیش گرفتیم. دو اینکه در

ارشاد نمایی برای ادامه کار ابراز نکرد. این کار

متوقف نماند و سازمان تبلیغات اسلامی چون

جزء شورای سیاست‌گذاری طرح‌های ملی بود، برای

انتشار گزارش‌های تحقیق اعلام آمادگی کرد. در

فضای آن روز سازمان تبلیغات اسلامی چون

گرفت و این ناحیه متحمل فشارهای زیادی شد.

◀ در جه سالی این تحقیق منتشر شد؟

در ۱۳۸۵ گزارش تحت عنوان «تحولات فرهنگی ایرانیان» در سه جلد منتشر شد. البته دفتر طرح‌های ملی می‌تواند موج دوم سال ۱۳۸۲ می‌تواند مصرف کالاهای فرهنگی شهری را هم انجام داد. موج دوم مصرف کالاهای فرهنگی در روستاهای انجام شد و چون نیاز به کار کیفی هم داشتیم، چندین تحقیق کیفی زیرنظر شورای علمی انجام شد. این شورا در دفتر طرح‌های ملی شکل شد و آقایان دکتر یوسف ابازاری، دکتر حسین پاینده و دکتر محمد جواد غلام‌رضا کاشی طراحی و مدیریت این تحقیقات را بر عهده داشتند. از جمله قرائتی نقدانه از آگهی‌های تجاری تلویزیون توسط دکتر پاینده و تحلیل عزاداری‌های عاشوراء بررسی گلوهای رسمی و غیررسمی عزاداری، تحلیل آثار سینمایی پر مخاطب و... انجام شد. با کاری درباره موج اول اس. در همان زمان این ایده را مطرح کردیم که خوب است با توجه به نزدیک شدن به سال ۱۳۸۳، یک بار دیگر پیمایش مرحوم دکتر اسدی را تکرار کنیم. با فرض اینکه سی سال

دهه هایی که نمی شناسیم
مانندی دانیم که در سال های میانی ۸۳ تا ۵۳ بین چه اتفاقی برای متغیرهایی مثل اعتماد اجتماعی، احساس عدالت یا امید به آینده روی داده است. مثلا در سال های دهه ۶۰ رضایت از زندگی پرورشی بین ۵۳ و ۸۳ میانی داشت. این داده ها هم کافی نیستند

اصلی را گرفته بودند. حضور من ضرورتی نداشت.
◀ شما در دوره های بعدی این کار را بیگیری نکردید؟
 این کار به صورتی دیگر و در مقیاسی متفاوت انجام شد. در سال ۳۸۹۰ شهرداری تهران چند طرح پژوهشی را اداره کل مطالعات اجتماعی انجام داد. شورای شهر اجرای این تحقیقات را در برنامه شهرداری گنجانده بود شیوه به همان قابوی برنامه سوم مدیریت وقت اداره کل، آقای مصطفوی بود که فرد آگاه و علاوه از پژوهش بود. در دوره مدیریت ایشان این پنج طرح تحقیقاتی آغاز شد و در دوره آقای دکتر محکی به نتیجه رسید. یکی از این طرحها «عصر فکالا های فرهنگی» بود که دکتر معید مردمیریت علمی طرح را به عهده گرفت. «طرح ارزش های و تگرشهای مردم تهران» که من مدیر علمی آن بودم؛ مسائل اجتماعی محلات تهران با مدیریت دکتر سراج زاده و «طرح سرماهی اجتماعی» و «مشکلات اجتماعی شهر تهران» با مدیریت علمی مرحوم دکتر عبداللهی ایجاد شد که متأسفانه در مراحل پایانی کار، ایشان از میان ما رفتند. بعد از فوت دکتر عبداللهی گزارش کار را خانم دکتر باستانی و خانم دکتر کمالی تنظیم کردند. هر پنج طرح از نمونه کری یکسانی استفاده گردند. به این ترتیب که خصوصیات مختلف ۲۷۴ محله تهران بر اساس سه دسته متغیرهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استخراج شد. برای این کار از داده های سرشماری سال ۱۳۸۵ استفاده شد. محلات تهران به طبقه تقسیم و در درون هر کدام ۵۰۰ نفر نمونه انتخاب شد. در سطح تهران با ۵۰۰۰ نمونه ارزش ها و تگرشهای شهری مورد سنجش قرار گرفت. هدف اصلی ما در این طرح بررسی توزیع فضایی ارزش ها و تگرشهای شهری بود. از انجایی که برخی از شاخص ها مثل اعتماد امید به آینده ... در این پیمایش هم سنجیده شده است. می توانیم نتایج این متغیرها را با نتایج شهر تهران در پیمایش های ارزش ها و تگرشهای شهری در سال های ۷۹ و ۸۱ و ۸۳ سنجیم.

◀ فقدان نظرسنجی مستقل چه تاثیری در سروشوست این تحقیقات دارد و چگونه می توان به یافته های آنها اعتماد کرد؟

نتایج تحقیق علمی باید علیه منتشر شود تا در معرض داوری قرار بگیرد. کار علمی تا محک نخورد و نقد نشود، وقت لازم را بیندا نمی کند. برای همین ما اصرار داشتیم که پیمایش ها را با مستنداتش منتشر کنیم. در همان زمان کتابهایی منتشر کردیم که بررسیگران برای تکمیل پرسشنامه ها با چه مسائلی روبرو بودند. شاید عده ای بگویند ما نباید نقطه ضعف خود را

دفتر فعالیت طرح های ملی متوقف شده بود
◀ چرا دفتر منحل شد؟

ما که رفته بودیم و من اطلاعی درباره دلایل توقف ندارم.

◀ آقای دکترا دریاره منطق ترکیب پژوهشگران در این پژوهش ها یگویید.

سازمان طرح های ملی ناشی از تلقی ما از واژه «ملی» بود. مطرح ملی را مساوی جامعه آماری در نظر نمی گرفتیم. معتقد نبودیم اکثر تحقیقی در سطح کشور انجام شود. حتماً بتوان تعبیر «ملی» را درباره آن به کار برد. طرح ملی از دید ما یعنی تحقیقی که هم جامعه آماری آن فرآور و در سطح کشوری باشد. هم داده ای را تولید کند که دیدگاه های رقیب نظری و مفهومی بتوانند از آن استفاده کنند. به همین دلیل، کار مقید به یک نظریه معین نبود. حتی چار چوب مفهومی در موج اول هم بیشتر در مقام نوعی نظام طبقه بندی مفاهیم به کار رفته بود و نه نظریه تبیین کننده. علاوه بر آن، تعبیر ملی به معانی مشارکت دستگاه ها و سازمان های مختلف با گروایش های متفاوت بود. همانطور که جامعه تنوع دارد تا جایی که مقدور باشد بازتاب این تنوع را در شکل و محتوای پیمایش بینیم. این سه خصوصیت را در تعریف ملی مهمن می داشتیم.

◀ بعد از تغییر دولت آیا از شما دعوت نشده که طرح ها را ادامه دهید و یا گزارش آن را منتشر کنید؟

اگر منظور از دولت قبل ایست، نه. دعوی نشد. عرض کردم حتی نمایی برای تداوم نبود و اگر سازمان تبلیغات گزارش را منتشر نمی کرد الان همین گزارش هم در دست نبود. در دولت جدید هم جلسه ای گذاشته بودند که یکی از کارمندان پژوهشگاه با من تماس گرفت. چون تضمیمات

از متغیرهای مورد سنجش در طول زمان، معنا می دهند. خیلی فرق است بین جامعه ای که درباره مهم ترین متغیرهای اجتماعی اعتماد می رسانند و جامعه ای که چنین اطلاعاتی را در

زمان های مختلف در اختیار دارد. ما اگر بخواهیم تغییر گرایش ها و یا ارزش ها را نشان دهیم، تقریباً کمتر داده معتبر و فراگیری داریم. این مقدار داده هم متعلق به یکی دو سال است و برای چنین قضاوی کافی نیست. به عنوان مثال ما نمی دانیم که در سال های میانی بین ۵۳ تا ۸۳ چه اتفاقی برای متغیرهایی مثل اعتماد اجتماعی، احساس عدالت یا امید به آینده روی داده است. مثلا در سال های دهه ۶۰ رضایت از زندگی چگونه بوده است. فقط می توانیم دو مقطع ۵۳ و ۸۳ را مقایسه کنیم. تازه این دادها هم کافی نیستند. با این میزان از اطلاعات نباید انتظار داشته باشیم که سیاستگذاری جامعی صورت بگیرد. این ضرورتی است که سیاست گذار باشد به پرسد. از طرف دیگر جنس سیاستگذاری فرهنگی با سیاستگذاری از امور دیگر فرق دارد. در حوزه اقتصاد تحقیقات ممکن است به سرعت به کاربرد برسد. مفهوم کاربرد در حوزه اجتماعی و فرهنگی متفاوت است. بهتر است که این طور سوال کنیم که چقدر این پژوهش ها ذهنیت های ما را نسبت به مسئله فرهنگ تغییر می دهند و آنها را اصلاح می کند و ذهن سیاستمداران، نخبگان، پژوهشگران و مردم عادی را تغییر می بندند. اگر این را کاربرد کنند کنیم این پژوهش اثر خود را گذاشته است. اگر در شوراهای مسئول برنامه بیز فرهنگی سوالاتی مطرح می شد برای شناخت وضعیت موجود به این یافته ها توجه می کردند.

◀ یعنی پژوهش فرهنگی در تبدیل موضوعات فرهنگی به مسئله موثر بود؟

به تدریج چنین چیزی شکل گرفت. در سال ۸۳ که پیمایش تحولات فرهنگی انجام شد، طرحی ارائه کردیم که چند پیمایش موضوعی انجام دهیم، یکی از اینها در حوزه دین بود و شورایی تشکیل شد که راجع به سنجه های دین بحث شود. در آن شورا نمایندگانی از مراکز مختلف تحقیقاتی و سازمان های مسئول شکل گرفت. این شورا به دلیل احساس ضرورت شناخت گرایش های دینی شکل گرفت. قرار بود این شورا اسنجه هایی را برای مطالعه درباره گرایش های دینی تدوین کند. احساس ضرورت برای این نوع تحقیقات ایجاد شده بود. البته این کار در آن سال ها به نتیجه نرسید ولی چند سال بعد به صورتی دیگر دنبال شد.

◀ چرا به نتیجه نرسید؟

کرد که تحقیق مطابق موادی این انجام شود. از طرف دیگر، مشارکت سلیقه‌های مختلف علمی و سنت‌گاههای اجرایی متفاوت، به همه این افراد شناس داد که تحقیق کاملاً بر اساس موادی پیش‌بینی شده و در نتیجه، به گروه تحقیق و نتایج آن اعتماد پیدا کردند. الان شرایط تغییر کرده است. به نظرم مرسد اینها و پرسش‌هایی که در آن زمان وجود داشت، الان مطرح نیست. حتی احتمال می‌دهم اکثریت افراد پاسخ‌خواه را دارند فقط می‌خواهند دادهای تحلیل‌هایشان را تایید کنند. ضمن اینکه وزارت ارشاد کنونی در موقعیت وزارت قایل نیست. گمان می‌کنم شرایط کنونی به نحوی است که اجرای طرح‌های ملی را به صورت قبلي سخت می‌کند. بینید مثلاً در سال‌های گذشته این طرح‌ها را به دلایل شخصی و گروهی نهی کردند و اتهامات زیادی مثل ترویج سکولاریسم و مانند آن را مطرح کردند. دقت هم ندانشند که وقتی این کار زیر نظر شورای فرهنگ عمومی انجام شده و سیاست‌های کلان آن در انجات تصویب شده است. این اتهام متوجه این نهادهای است و نه مدیر علمی. کافی است به مصوبات شورا تکرار کنند. حالا اگر پیمایش را به همان صورت تکرار کنند، همه آن اتهامات متوجه این شکل جدید هم خواهند بود. اگر پیمایش را تغییر دهند، نمی‌توانند به انتظارات پاسخ دهند زیرا مخاطبان دولت دارند بدانند مغایری‌هایی مثل اعتناد، دینداری و مانند آن چه تغییری کرده‌اند. همواره این انتظار وجود دارد که وضعیت این نوع متغیرها که در پیمایش مستجدید شد، الان چگونه است. این انتظار برای اکثری از وضعیت این متغیرها وجود دارد. اگر همان مفاهیم را بسنجند، نمی‌دانند با اتهامات قبلي که به این طرح وارد کردند، چه کنند. من فکر می‌کنم با این شرایط، بهتر است این تحقیق توسط مراکز علمی مثل مرکز آمار ایران انجام شود. این مراکز ملاحظات غیر علمی را وارد کار نمی‌کنند. سنت‌گاههای بی‌طرفاند و احتمال استمرار در آن زیادتر از وزارت خانه‌ای است که موقعيت‌شان تحت تاثیر موادی سیاسی تغییر می‌کند. مرکز آمار هم سازمان کارآمودهای برای گردآوری اطلاعات دارد و هم توانایی کارشناسی بالایی دارد. من اگر در شرایطی بودم که پیشنهاد نجات و پیگیری طرح را به مرکز آمار ایران این پیشنهاد را می‌دادم. با این حال، اگر وزارت ارشاد هم این تحقیقات را تکرار کند، جای خوشحالی است. هر چه داده‌های اجتماعی بیشتری تولید شود، در کدام از شرایط بهتر می‌شود. ما در این زمینه افق‌نگیریم که هر چه و هر کس و هر سازمانی انجام دهد. قدر داشا: خواهیم بود. ■

ضمیم بگیریم. برخی تصور می کنند چند پروژه حقیقتی بود که مدتی انجام شد، بعد انجام نشد و حالا نصمیم می گیریم انجام شود. شاید این کار شنی لست ولی اگر هرچه مفاسیه ما طرح های ملی و نقش آنها در تغییر دهنیت باشد ممکن است این شیوه به هدف نرسد. طرح های ملی مخصوصاً یک شرایط زمانی خاص بود. انتخابات خود را خردمندانه از پرسش های مبنی می کنند. این مسئله از تغییراتی که چرا تصور ما از جامعه درست گذاشتند بود که چرا تصور از جامعه درست گذاشتند بود که تغییری روی ز کار در نیامد. در جامعه چه تغییری روی داده لست؟ آیا نسل های متفاوتی با گرایش هایی متفاوت در جامعه ظاهر شده اند. آیا ارزش ها تغییر کردند. آیا لایه های زیرین جامعه با رویه های آن داشتند. آیا این تغییرات می تواند مطابق با این دست فضای آن روز زیاد مطرح می شد. استقبال ز روز نامه های آن دوران را بینند. این میل به داشتن و فهم جامعه برای کسانی که آن دوران را به یاد دارند، کاملاً مشهود بود. تحلیل های یادی هم مطرح می شد. مثلاً اینکه روندهایی مثل شهرنشینی، رشد سطح تحصیلات، گسترش ارتباطات و مانند موجب ظهور گرایش ارزش های اجتماعی تازه شده لست و حاملان اجتماعی تازه ای هم پیدا شده اند. به تعبیر فنی تر "جامعه آشکار شده بود، لفر اجتماعی" ظاهر شده بود و افراد احساس می کردند چیزی تغییر کرده لست که نه بعد آن شناخته شده است و نه مستگاههای مفهومی ما قادر به فهم و توضیح آن نمی شوند. این پرسشها فقط در جمیع های رونشکری با ماحفظ سیاسی مطرح نبود. حتی دستگاههای جرایی مختلف با گرایش های متفاوت دفعه یعنی نوع پرسشها را داشتند. پس طرح های ملی معمول به پاسخ به این پرسشها بود. اینکه عرض کنیم پرولیتیک تحقیق به این معناست یعنی ظامی از پرسش ها که در یک فضای معین، ذهن مستگاههای مفهومی که در آن زمان، پرسش مهمنتر از پاسخ فرمایید که در آن زمان، پرسش مهمنتر از پاسخ واقع ایلهام بود. البته بعدها این وضعیت تغییر کرد که موضوع بحث مانیست. نکته دوم اینکه باشیخ به این پرسش فقط یک پاسخ علمی نیست. این پاسخها ممکن بود ادعای یک گروه را تایید و ادعای گروه دیگر را مستقر کند. در نتیجه ر موقیع شناسان می پیش مرفت و نه معيارهای بیرونی و ملاحظات و منافع گروه های مختلف به همین ترتیل، احتمال اینکه فشارهایی از این ناحیه به حقیقی وارد شود. آقای مسجدجامعی به عنوان وزیر دادگستری از این نظر این کار را می داند.

لشی کنیم ولی ما هدفمنان این بود که این کار داوری افکار مختصمان بگذران تا خطاهای را شناسیم. تندترین نقدها را به پیامایش خود ما از حقائق در خواست کردیم و نتایج آن را به صورت تاب منتشر کردیم. اگر نتایج تحقیقات محترمانه شد که در بسیاری از موارد غیرضروری است و تشار آن اطمینان وارد نمی‌کند، احتمال خطای زیادی می‌یابد. در حالی که یافته‌های پیامایش را اختیار جامعه علمی قرار گرفت، بر اساس نتایج پایان‌نامه‌های مختلف تهیه شد، تحلیل‌های نویسندگان شد و همه این‌ها مکرر کرد که ادھمای غیر دقیق از یافته‌های دقیق مشخص شود. خطاهای تحقیق پیدا شد و حتی همه نهادهای انتبار تحقیق کمک کرد. با این مقدمه گردد به سوال شما. حضور موسسات مستقل معتبر، رقیب مناسبی برای موسسات دولتی و حکومتی است و باعث می‌شود آنها هم دقت خود بالا ببرند. فضای اتحادیه فضای خوبی نیست حتی همین موسسات دولتی هم از این فضای لحمه می‌یابند. اگر یک مرکز نظرسنجی مستقل وجود داشته باشد برای انتشار گزارش خود نیازی به لفاظ «این گزارش توسط یک مرکز معتبر یا یه شده» نیست. چرا این کار را می‌کنند؟ چون اعتماد به نتایج نظرسنجی وجود ندارد، پس نتایج نظرسنجی‌ها را با اهداف سیاسی و جناحی برای تبلیغ به کار گرفتند، اعتماد به این نظرسنجی‌ها از دست رفته است. مخاطبان، تبار گفته‌های آنها را باور ندارند و برای همین ن موسسات می‌خواهند با یکار بودن صفاتی مثل معتبر و علمی، جلب اعتماد کنند. در فضای انتاب هم کارایی موسسات پژوهشی خصوصی لا می‌زد و هم کارایی موسسات دولتی. از این‌جا نتایج نظرسنجی‌ها دفاع می‌کنند و بر لیندمدت این کار به نفع همه است. به نظر من برای شکل گیری موسسات مستقل زمان به مرعت از دست می‌رود زیرا الان با تکنولوژی دیدید به سادگی از آن سوی مزدها از مردم ایران نظرسنجی می‌کنند.

با توجه به تجربه شما در این مدت اگر الان بخواهید طرحی را شروع کنید از جهه زاویه‌ای شروع به انجام این کار می‌کنید؟

برای تضمیم گیری درباره طرح‌های ملی باید حلیل روشی دلنشی باشیم که چرا این طرح‌ها کل گرفتند، پر یولماتیک طرح‌های ملی را در مینهای اعتماد، اعتماد، اعتماد، اس اس آن.

اعتمادی به نظرسنجی‌ها نیست

اگر یک مرکز
نظرسنجی مستقل
وجود داشته
باشد برای انتشار
گزارش خود نیازی
به الفاظ «این»
گزارش توسط
یک مرکز معتبر
تهیه شده «نیست».
چرا این کار را
می کنند؟ چون
اعتماد به نتایج
نظرسنجی وجود
ندارد. از بن نتایج
نظرسنجی ها را با
اهداف سیاسی و
جنایی برای تبلیغ
به کار گرفتند.
اعتماد به این نوع
نظرسنجی ها از
دست یافته است.

卷之三